

Rzeźby w przestrzeni Nowej Huty

2020-04-29

Szlak plenerowych rzeźb i instalacji nowohuckich został opracowany i opisany w ramach projektu realizowanego od marca do grudnia 2018 r. przez Towarzystwo Ratowania Kultury w Nowej Hucie i Ośrodek Kultury im. C. K. Norwida. Między innymi przeprowadzono analizy historyczne rzeźb i obiektów na szlaku, ustalano ich autorów i kontekst powstania. Wytyczenie szlaku oraz opracowanie folderu-przewodnika poprzedziły trzy otwarte spacerory. W związku z akcją „zostań w domu” realizatorzy projektu i dwutygodnik miejski KRAKÓW.PL zapraszają na wirtualny spacer po wybranych obiektach.

Monika Kozioł

Budowa Nowej Huty była jednym z głównych założeń Planu Sześcioletniego. Zaprojektowana od podstaw, jako nowe i samodzielne miasto, miała wzmocnić przemysł i być przeciwwagą dla konserwatywnego Krakowa oraz dać możliwość awansu społecznego ludności wiejskiej, która swoją przyszłość wiązała z pracą w zakładach przemysłowych. Funkcjonalna i wygodna architektura oraz urbanistyka miały zrekomensować krzywdy, jakich do tej pory doznali robotnicy i chłopcy. Władze, poprzez wspieranie instytucji kultury i szereg różnych inicjatyw, dbały także o zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców dzielnicy. Niepodważalne zasługi w popularyzacji sztuki oraz tworzeniu środowiska artystycznego w Nowej Hucie miała Spółdzielnia Mieszkaniowa „Hutnik”, która współpracowała z Zarządem Okręgu ZPAP oraz Stowarzyszeniem Twórczym „Nowa Huta” (powstało ono z inicjatywy Janusza Trzebiatowskiego w 1969 r.). Efektem tej działalności były m.in. pracownie i stypendia dla artystów, wystawy, katalogi oraz rzeźby, które miały zdobić osiedla i upowszechniać sztukę współczesną. Prawdopodobnie większość omawianych tutaj realizacji powstała w ramach tej inicjatywy. Wyjątki to „Delfin”, „Muchomory” oraz najprawdopodobniej „Putto”.

Wiedzę o rzeźbach, których dzisiaj już nie zobaczymy w Nowej Hucie, możemy czerpać ze zdjęć archiwalnych. Dzięki nim dowiadujemy się, jak wyglądały prace prezentowane w parku Ratuszowym – „Narcisz”, „Człowiek z ptakiem” i „Totem”, oraz przedstawienie matki z dwójką dzieci i łabędzia w parku Wiśniowy Sad. W pobliżu znajdowała się także betonowa, ozdobiona mozaiką praca w kształcie osiołka oraz żyrafa – przykład rzeźby z metalu. Autorką części instalacji na os. Kolorowym była Waleria Bukowiecka.

„Szlak plenerowych rzeźb i instalacji nowohuckich” obejmuje realizacje znajdujące się na terenie administracyjnie należącym do pięciu tzw. nowohuckich dzielnic Krakowa. Uwzględnione zostały tu rzeźby i instalacje niezwiązane z upamiętnieniem konkretnych osób czy wydarzeń, które zachowały się do naszych czasów. Informacje o nich zostały zaczerpnięte m.in. z publikacji poświęconych Nowej Hucie i działalności Spółdzielni Mieszkaniowej „Hutnik”, z monografii artystów oraz artykułów zamieszczonych w prasie. Bardzo inspirujące okazały się także rozmowy z niektórymi artystami oraz osobami związanymi z nowohuckim środowiskiem twórczym. Niestety, nie przetrwała pamięć o autorach, oryginalnych tytułach czy datach powstania wszystkich prac. Dlatego też w nawiasach kwadratowych zostały podane tytuły nadane im przez mieszkańców.

1. MAGDALENA JAROSZYŃSKA, „Flirt wodorostów z muszlą”, 1963, beton, mozaika

Lokalizacja: park Wiśniowy Sad, obok placu zabaw

Rzeźba jest przykładem abstrakcji organicznej. Po okresie socrealizmu (1949–1956) w sztuce polskiej popularne stały się przedstawienia abstrakcyjne, zwłaszcza te nawiązujące do biologii. Mozaika, którą ozdobiono rzeźbę, była techniką często stosowaną w czasach PRL-u. Najbardziej znanym zakładem produkującym ceramikę była wówczas Spółdzielnia Wyrobów Ceramicznych „Kamionka”, działająca od 1947 r. w Łysej Górze koło Tarnowa.

2. MAGDALENA JAROSZYŃSKA, „Syrenka”, 1963–1965, sztuczny kamień

Lokalizacja: park Wiśniowy Sad, niedaleko ul. Boruty-Spiechowicza

Postać syrenki nawiązuje do faktu, iż Wiśniowy Sad powstał ze Społecznego Funduszu Odbudowy Stolicy. „Syrenka” to jedna z nielicznych znanych prac Magdaleny Jaroszyńskiej (1925–2009) – rzeźbiarki, aktorki i współzałożycielki Piwnicy pod Baranami. Jej inne dzieło to pomnik Józefa Lompy (1965) w Opolu, zrealizowany wg projektu Joanny Domaszewskiej. Obie rzeźby charakteryzuje ten sam, bardzo oszczędny, sposób opracowywania bryły.

3. AUTOR NIEZNANY, [„Putto”] lub [„Amor”], lata 60./70. XX w., sztuczny kamień

Lokalizacja: os. Zgody, skwer za blokiem nr 7

Najprawdopodobniej powstanie rzeźby jest prywatną inicjatywą artysty amatora, wynikającą z potrzeby „udekorowania” otoczenia. Termin „putto” oznacza motyw dekoracyjny występujący w sztuce nowożytnej, w postaci małego, czasem uskrzydłego, nagiego chłopca. Taki sposób obrazowania nawiązywał do przedstawień Amora (boga miłości) ukazywanego jako piękny młodzieniec lub chłopiec ze skrzydłami, łukiem i kołczanem pełnym strzał.

4. MARIAN KRUCZEK, „Chodaki”, 1965, beton, metal; „Mała kochanica”, 1969, beton, metal

Lokalizacja: Ośrodek Kultury im. C. K. Norwida, os. Górali 5

Warto zwrócić uwagę również na inne rzeźby Mariana Kruczka w Nowej Hucie, choć eksponowane są we wnętrzu Ośrodka, a nie w plenerze. Wykonane zostały m.in. z przedmiotów i odpadów znalezionych na złomowiskach. Były to ulubione materiały rzeźbiarskie artysty, które wykorzystywał do tworzenia surrealistycznych kompozycji. W jego realizacjach widoczne są odwołania do postaci ludzkiej oraz sylwetek zwierząt.

5. RYSZARD WÓJCIK, EDWARD RYBICKI, „Delfin”, 1969/1970, beton, szkło, metal

Lokalizacja: os. Górali, okolice bloków nr 23 i 24

Pierwotnie „Delfin” był fontanną. Jej budowę zainicjowali mieszkańcy osiedla – Edward Rybicki i Ryszard Wójcik. Pomysł zrodził się w 1967 r., a w jego realizacji pomogli mieszkańcy okolicznych bloków. Dzięki fontannie zmieniło się oblicze skweru – postawiono ławki, stoliki do

gry oraz kosze. Koniec jej funkcjonowania łączy się z zabudową przejścia między blokami nr 23 i 24 oraz zaniechaniem planów budowy obiegu zamkniętego. Około 15 lat temu misa fontanny została zasypana ziemią i obsadzona roślinami.

6. MAURYCY GOMULICKI, „Muchomory”, 2014, metal; „Muchomory II”, 2016, metal, drewno

Lokalizacja: skwer przed Nowohuckim Centrum Kultury, al. Jana Pawła II 232

„Muchomory” powstały w ramach projektu Stowarzyszenia im. Ludwiga van Beethovena. Ich uzupełnieniem są „Muchomory II” – trzy rzeźby-siedziska. Maurycy Gomulicki (ur. 1969) to fotograf, grafik, autor wideo i animacji. W swojej twórczości z łatwością łączy tzw. sztukę wysoką z niską. Jego realizacje w przestrzeni miejskiej za każdym razem zaskakują kolorem, formą bądź tematem, wytrącając widza z utartych kolein myślenia.

7. WIESŁAW BIELAK, „Akwarium”, 1975, wapień pińczowski

Lokalizacja: park Ratuszowy

Rzeźba ukazuje przeskalowaną scenę z akwariem – dwie płynące w różnych kierunkach ryby. Sposób opracowania kamienia jest bardzo miękki i dopasowany do przedstawień ze świata natury. Temat miał znaczenie także przy wyborze materiału. Wapień pińczowski jest bowiem jedną z odmian wapieni litotamniowych, pochodzenia glonowego, w których strukturze można dostrzec sprasowane warstwy morskie.

8. LUCJAN ORZECH, „Ptaki”, 1978, metal

Lokalizacja: os. Willowe, okolice bloku nr 12

Rzeźba została wykonana z metalu. Na jej powierzchni widać pozostałości po niebieskiej, zielonej i żółtej farbie (pierwotnie rzeźba była pokryta jedynie farbą antykorozyjną). Jej autor, Lucjan Orzech, w latach 70. użytkował poddasze na os. Wandy. W dowód wdzięczności wykonał dwie rzeźby – „Ptaki” oraz „Małe organy” (os. Willowe). Pomoc w tym przedsięwzięciu zapewnił Kombinat. Mieszkańcy okolicznych osiedli nazywają tę kompozycję Choinką lub Żaglami.

9. AUTOR NIEZNANY, [„Dziewczynka”], [„Przedszkolak”] lub [„Ania”], lata 60./70. XX w., sztuczny kamień

Lokalizacja: os. Na Skarpie 46, przed budynkiem Samorządowego Przedszkola nr 46

Rzeźba przedstawia dziewczynkę ubraną w sukienkę lub szkolny fartuszek. Bryła ciała (np. dłonie) oraz ubiór są opracowane schematycznie, natomiast twarz dziewczynki została ukazana w bardziej realistyczny sposób. Z pracą łączy się lokalna anegdota głosząca, że jest to dziecko, które nie zostało odebrane przez rodziców z przedszkola.

**Magiczny
Kraków**

Kompletny przewodnik po szlaku, w języku polskim i angielskim, dostępny jest w wersji online na stronie www.trk.org.pl.